

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์เล่มนี้ ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาเปรียบเทียบ และนำเสนอในระดับปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาปรัชญา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และสำเร็จลงได้ด้วยความเมตตาอนุเคราะห์จากบุคคลหลายฝ่าย ซึ่งผู้วิจัยขอระบุนามไว้ เพื่อแสดงความขอบคุณดังต่อไปนี้คือ พระสุธีธรรมานุวัตร, ผศ.ดร. คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย เมตตาอนุเคราะห์ให้โอกาสขยายเวลาเรียนและสอบป้องกันวิทยานิพนธ์พร้อมทั้งคณะกรรมการประจำบัณฑิตวิทยาลัย ประกอบด้วย ศ.พิเศษ จำนงค์ ทองประเสริฐ ศ.ดร.วัชรระ งามจิตรเจริญ รศ.บำรุง สุขพรรณ อ.ดร.วีรชาติ นิมนองค์ อ.ดร.ประพันธ์ ศุภสร และอาจารย์สนธิ ไชยวงศ์คต คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ คือพระมหาสมบุรณ์ วุฒิโกโร, ดร. ประธานควบคุมวิทยานิพนธ์ พระมหาบุญเลิศ ธรรมทสสี และ รศ.ดร. สุมาลี มหณรงค์ชัย กรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ผู้เปี่ยมด้วยเมตตาธรรม คุณดวงดี โอฐสุ เจ้าหน้าที่บริหารงานทั่วไป คณะพุทธศาสตร์ และ รศ.ชูศักดิ์ ทิพย์เกษร ผู้เชี่ยวชาญ ตรวจบทคัดย่อภาษาอังกฤษ อ.ดร.ศศิวรรณ กำลังสินเสริม ผู้ตรวจรูปแบบ ทำให้อักษรทุกตัวในวิทยานิพนธ์เล่มนี้ปรากฏขึ้นมาอย่างถูกต้องและเป็นมาตรฐาน เท่านั้นยังไม่พอ ต้องขอขอบคุณคณาจารย์ เจ้าหน้าที่บัณฑิตวิทยาลัยทุกท่านที่ให้คำแนะนำปรึกษา และเป็นธุระในการจัดทำเอกสารติดต่อประสานงานกับบุคคลที่เกี่ยวข้องในวิทยานิพนธ์เล่มนี้โดยเฉพาะคุณกนกพร เทียรทอง เจ้าหน้าที่ห้องสมุดบัณฑิตวิทยาลัย และจะขาดเสียไม่ได้เลย คือคณะกรรมการตรวจสอบภายนอก ได้แก่ พระมหากฤษณะ ตรุโณ, ผศ.ดร. ประธานคณะกรรมการสอบ และอาจารย์ ดร.วุฒินันท์ กันทะเตียน กรรมการตรวจสอบภายนอก ที่เมตตาอนุเคราะห์เสียสละเวลาตรวจสอบวิทยานิพนธ์เล่มนี้ ทำให้ได้เนื้อหาได้มุมมองที่หลากหลาย และสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น และวิทยานิพนธ์เล่มนี้ คงไม่อาจสำเร็จลุล่วงได้ตั้งใจปรารถนาหากขาด คุณอรนตร บุนนาค นิสิตปริญญาเอก สาขาวิชาพระพุทธศาสนาปี ๒๕๕๕ ที่กรุณาช่วยติดต่อประสานอาจารย์ในการลงนาม

ขอกราบขอบพระคุณ คุณพ่อและคุณแม่ที่ให้กำเนิดเลี้ยงดูอุปถัมภ์คำชูด้วยความรักและห่วงใยมาโดยตลอดจนเติบโตใหญ่ คุณความดี และคุณประโยชน์ใดๆ ที่เกิดขึ้นจากการทำวิทยานิพนธ์นี้ ผู้วิจัยขอน้อมบูชาแด่คุณพระศรีรัตนตรัย และถวายเป็นพระราชกุศลแด่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมหาราช สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมวงศานุวงศ์ และขอมอบแด่คุณพ่อคุณแม่ คุณครูบาอาจารย์ผู้มีพระคุณ ท่านผู้มีบุญคุณทุกๆ ท่าน ถึงแม้ไม่ได้เอยนามญาติพี่น้อง มิตรสหาย สรรพสัตว์ทั้งปวง จงเป็นผู้มีส่วนแห่งคุณความดีนี้ทั่วหน้าถึงกันเทอญ

นางสาวอรรณี ฉัตรโชติธรรม

๒๙ กันยายน ๒๕๕๕

สารบัญ

บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ค
กิตติกรรมประกาศ	จ
สารบัญ	ฉ
คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ	ซ

บทที่ ๑ บทนำ	๑
--------------	---

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๓
๑.๓ ปัญหาที่ต้องการทราบ	๓
๑.๔ ขอบเขตการวิจัย	๔
๑.๕ นิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย	๔
๑.๖ ทบทวนเอกสารและรายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๕
๑.๗ วิธีดำเนินการวิจัย	๙
๑.๘ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	๙
๑.๙ กรอบแนวคิด	๑๐

บทที่ ๒ แนวคิดเรื่องจิตประภัสสรในพุทธปรัชญาเถรวาท	๑๑
---	----

๒.๑ ความหมายของจิตประภัสสร	๑๑
๒.๒ จิตประภัสสรในพระไตรปิฎก	๑๔
๒.๓ จิตประภัสสรในอรรถกถา	๑๘
๒.๓.๑ แนวคิดเรื่องจิตประภัสสร	๑๘
๒.๓.๒ จิตหลุดพ้น	๒๐
๒.๓.๓ จิตพระอรหันต์	๒๔
๒.๔ จิตประภัสสรในทัศนะนักวิชาการปัจจุบัน	๒๙

บทที่ ๓ แนวคิดเรื่องจิตเดิมแท้ในนิกายเซน	๓๒
๓.๑ ความหมายของจิตเดิมแท้	๓๒
๓.๒ จิตเดิมแท้ในพระสูตรมหายาน	๔๕
๓.๓ จิตเดิมแท้ในนิกายเซ็น	๔๘
๓.๓.๑ แนวคิดเรื่องจิตเดิมแท้	๕๑
๓.๓.๒ จิตว่าง หรือจิตหลุดพ้น	๕๔
๓.๓.๓ จิตคือพุทธ	๖๑
๓.๔ จิตเดิมแท้ในทัศนะนักวิชาการปัจจุบัน	๖๓
บทที่ ๔ วิเคราะห์เปรียบเทียบแนวคิดเรื่องจิตประภัสสรในพุทธปรัชญาเถรวาทกับ แนวคิดเรื่องจิตเดิมแท้ของนิกายเซน	๖๘
๔.๑ เปรียบเทียบความหมายของจิตประภัสสรกับจิตเดิมแท้	๖๘
๔.๒ เปรียบเทียบจิตประภัสสรในพระไตรปิฎกกับจิตเดิมแท้ในพระสูตรมหายาน	๖๙
๔.๓ เปรียบเทียบจิตประภัสสรในอรรถกถากับจิตเดิมแท้ในนิกายเซ็น	๗๒
๔.๔ เปรียบเทียบจิตประภัสสรกับจิตเดิมแท้ในทัศนะนักวิชาการปัจจุบัน	๗๕
บทที่ ๕ สรุปผลการวิจัย และข้อเสนอแนะ	๘๒
๕.๑ สรุปผลการวิจัย	๘๒
๕.๒ ข้อเสนอแนะ	๘๕
บรรณานุกรม	๘๖
ประวัติผู้วิจัย	๙๒

คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ

พระไตรปิฎก: ในวิทยานิพนธ์เรื่องนี้ ผู้วิจัยได้อ้างอิงพระไตรปิฎกภาษาบาลีฉบับ “มหาจุฬาเตปิฎก ๒๕๐๐” และพระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับ “พระไตรปิฎกภาษาไทย มหาจุฬาลงกรณ-ราชวิทยาลัย พุทธศักราช ๒๕๓๙” รูปแบบการอ้างอิงจะขึ้นต้นด้วยอักษรย่อชื่อคัมภีร์แล้วตามด้วยเล่ม/ข้อ/หน้า ตัวอย่างเช่น ที.สี. (บาลี) ๙/๙/๙. หมายถึง ที่นิกาย สีลขณธวคคปาติ พระไตรปิฎกเล่มที่ ๙ ข้อที่ ๙ หน้าที ๙ หรือ ที.ม. (ไทย) ๑๐/๑๐/๑๐. หมายถึง ที่นิกาย มหาวรรค พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๐ ข้อที่ ๑๐ หน้าที ๑๐

อรรถกถา : อ้างอิงอรรถกถาภาษาบาลีฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย รูปแบบการอ้างอิงจะขึ้นต้นด้วยอักษรย่อชื่อคัมภีร์แล้วตามด้วย เล่ม/ข้อ/หน้า ตัวอย่าง ที.สี.อ. (บาลี) ๑/๒๐/๒๐. หมายถึง ที่นิกาย สมุญจลวิสิณี สีลขณธวคคอฏฐกถา เล่มที่ ๑ ข้อที่ ๑๓ หน้าที ๒๐ กรณีที่อรรถกถาเล่มใดไม่มีเลขข้อ รูปแบบการอ้างอิงจะขึ้นต้นด้วยอักษรย่อชื่อคัมภีร์แล้วตามด้วยเล่ม/หน้า ตัวอย่าง อภิ.สง.อ. (บาลี) ๑/๑๗๒ หมายถึง อภิธมมปิฎก ธรรมสงคณิ อฏฐสาลินีอฏฐกถา เล่มที่ ๑ หน้าที ๑๗๒

ฎีกา : อ้างอิงฎีกาภาษาบาลีฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย รูปแบบการอ้างอิงจะขึ้นต้นด้วยอักษรย่อชื่อคัมภีร์แล้วตามด้วยเล่ม/ข้อ/หน้า ตัวอย่าง ที.ม.ฎีกา (บาลี) ๑/๑/๑ หมายถึง ที่นิกาย นิลตถูปกาสิณี มหาวคคฎีกา เล่มที่ ๑ ข้อที่ ๑ หน้าที ๑

ปกรณวิเสส : อ้างอิงปกรณวิเสสภาษาบาลีฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย รูปแบบการอ้างอิงจะขึ้นต้นด้วยอักษรย่อชื่อคัมภีร์แล้วตามด้วยเล่ม/หน้า ตัวอย่าง วิสุทฺธิ. (บาลี) ๑/๑๐ หมายถึง วิสุทฺธิมคคปกรณ เล่มที่ ๑ หน้าที ๑๐

ฎีกापกรณวิเสส : อ้างอิงฎีกापกรณวิเสสภาษาบาลีฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย รูปแบบการอ้างอิงจะขึ้นต้นด้วยอักษรย่อชื่อคัมภีร์แล้วตามด้วยข้อ/หน้า ตัวอย่าง วิภาวินี. (บาลี) ๒๐/๒๐ หมายถึง อภิธมมตถวิภาวินีฎีกา ข้อที่ ๒๐ หน้าที ๒๐

พระสูตรต้นปิฎก

ที.สี.	(บาลี)	=	สูตรตนตปิฎก ที่นิกาย สีลขณธวคคปาติ (ภาษาบาลี)
ที.สี.	(ไทย)	=	สูตรตนตปิฎก ที่นิกาย สีลขณธวคค (ภาษาไทย)
ที.ม.	(บาลี)	=	สูตรตนตปิฎก ที่นิกาย มหาวคคปาติ (ภาษาบาลี)
ที.ม.	(ไทย)	=	สูตรตนตปิฎก ที่นิกาย มหาวรรค (ภาษาไทย)
ที.ปา.	(บาลี)	=	สูตรตนตปิฎก ที่นิกาย ปาฎิกวคคปาติ (ภาษาบาลี)
ที.ปา.	(ไทย)	=	สูตรตนตปิฎก ที่นิกาย ปาฎิกวรรค (ภาษาไทย)
ม.มู.	(บาลี)	=	สูตรตนตปิฎก มัชฌิมนิกาย มูลปณณาสกปาติ (ภาษาบาลี)
ม.มู.	(ไทย)	=	สูตรตนตปิฎก มัชฌิมนิกาย มูลปณณาสก (ภาษาไทย)
ม.ม.	(บาลี)	=	สูตรตนตปิฎก มัชฌิมนิกาย มัชฌิมปณณาสกปาติ (ภาษาบาลี)
ม.ม.	(ไทย)	=	สูตรตนตปิฎก มัชฌิมนิกาย มัชฌิมปณณาสก (ภาษาไทย)
ม.อุ.	(บาลี)	=	สูตรตนตปิฎก มัชฌิมนิกาย อุปริปณณาสกปาติ (ภาษาบาลี)

ม.อุ.	(ไทย)	=	สูตรตันตปิฎก มัชฌิมนิกาย อุปริปัณณาสก์ (ภาษาไทย)
สํ.ส.	(บาลี)	=	สูตรตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สคาถาคคปาฬิ (ภาษาบาลี)
สํ.ส.	(ไทย)	=	สูตรตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สคาถาวรรค (ภาษาไทย)
สํ.นิ.	(บาลี)	=	สูตรตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวคคปาฬิ (ภาษาบาลี)
สํ.นิ.	(ไทย)	=	สูตรตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค (ภาษาไทย)
สํ.ข.	(บาลี)	=	สูตรตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ขนธวาวรรคปาฬิ (ภาษาบาลี)
สํ.ข.	(ไทย)	=	สูตรตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ขันธวาวรรค (ภาษาไทย)
สํ.สพ.	(บาลี)	=	สูตรตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวคคปาฬิ (ภาษาบาลี)
สํ.สพ.	(ไทย)	=	สูตรตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค (ภาษาไทย)
สํ.ม.	(บาลี)	=	สูตรตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวาวรรคปาฬิ (ภาษาบาลี)
สํ.ม.	(ไทย)	=	สูตรตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวาวรรค (ภาษาไทย)
อง.เอกก.	(บาลี)	=	สูตรตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย เอกกนิปาตปาฬิ (ภาษาบาลี)
อง.เอกก.	(ไทย)	=	สูตรตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย เอกกนิปาต (ภาษาไทย)
อง.ติก.	(บาลี)	=	สูตรตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ติกนิปาตปาฬิ (ภาษาบาลี)
อง.ติก.	(บาลี)	=	สูตรตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ติกนิปาต (ภาษาไทย)
อง.จตุกก.	(บาลี)	=	สูตรตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย จตุกกนิปาตปาฬิ (ภาษาบาลี)
อง.จตุกก.	(ไทย)	=	สูตรตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย จตุกกนิปาต (ภาษาไทย)
อง.นวก.	(บาลี)	=	สูตรตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย นวกนิปาตปาฬิ (ภาษาบาลี)
อง.นวก.	(ไทย)	=	สูตรตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย นวกนิปาต (ภาษาไทย)
อง.ทสก.	(บาลี)	=	สูตรตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ทสกนิปาตปาฬิ (ภาษาบาลี)
อง.ทสก.	(ไทย)	=	สูตรตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ทสกนิปาต (ภาษาไทย)
ขุ.ธ.	(บาลี)	=	สูตรตันตปิฎก ขุททกนิกาย ธรรมปทปาฬิ (ภาษาบาลี)
ขุ.ธ.	(ไทย)	=	สูตรตันตปิฎก ขุททกนิกาย ธรรมบท (ภาษาไทย)
ขุ.อิติ.	(บาลี)	=	สูตรตันตปิฎก ขุททกนิกาย อิติวุตตกปาฬิ (ภาษาบาลี)
ขุ.อิติ.	(ไทย)	=	สูตรตันตปิฎก ขุททกนิกาย อิติวุตตกคาถา (ภาษาไทย)
ขุ.สุ.	(บาลี)	=	สูตรตันตปิฎก ขุททกนิกาย สุตตนิปาตปาฬิ (ภาษาบาลี)
ขุ.สุ.	(ไทย)	=	สูตรตันตปิฎก ขุททกนิกาย สุตตนิบาตคาถา (ภาษาไทย)
ขุ.วิ.	(บาลี)	=	สูตรตันตปิฎก ขุททกนิกาย วิมานวตถุปาฬิ (ภาษาบาลี)
ขุ.วิ.	(ไทย)	=	สูตรตันตปิฎก ขุททกนิกาย วิมานวัตถุ (ภาษาไทย)
ขุ.ชา.	(บาลี)	=	สูตรตันตปิฎก ขุททกนิกาย ชาตกปาฬิ (ภาษาบาลี)
ขุ.ชา.	(ไทย)	=	สูตรตันตปิฎก ขุททกนิกาย ชาตกคาถา (ภาษาไทย)

ขุ.ม.	(บาลี) =	สูตรนตปิฎก ขุททกนิกาย มหานิเทศปาติ (ภาษาบาลี)
ขุ.ม.	(ไทย) =	สูตรนตปิฎก ขุททกนิกาย มหานิเทศ (ภาษาไทย)
ขุ.จุ.	(บาลี) =	สูตรนตปิฎก ขุททกนิกาย จุฬนิเทศปาติ (ภาษาบาลี)
ขุ.จุ.	(ไทย) =	สูตรนตปิฎก ขุททกนิกาย จุฬนิเทศ (ภาษาไทย)
ขุ.ป.	(บาลี) =	สูตรนตปิฎก ขุททกนิกาย ปฏิสมภิทามคคปาติ (ภาษาบาลี)
ขุ.ป.	(ไทย) =	สูตรนตปิฎก ขุททกนิกาย ปฏิสมภิทามรรค (ภาษาไทย)

พระอภิธรรมปิฎก

อภ.สง.	(บาลี) =	อภิธมมปิฎก ธาตุกถาปาติ (ภาษาบาลี)
อภ.สง.	(ไทย) =	อภิธัมมปิฎก ธัมมสังคณี (ภาษาไทย)
อภ.วิ.	(บาลี) =	อภิธมมปิฎก วิภังคปาติ (ภาษาบาลี)
อภ.วิ.	(ไทย) =	อภิธมมปิฎก วิภังค์ (ภาษาไทย)
อภ.ปุ.	(บาลี) =	อภิธมมปิฎก ปุคคลปณตติปาติ (ภาษาบาลี)
อภ.ปุ.	(ไทย) =	อภิธมมปิฎก ปุคคลบัญญัติ (ภาษาบาลี)

อรรถกถาพระสูตรนตปิฎก

ที.สี.อ.	(บาลี) =	ทีมนิกาย สุมงคฺลวิลาสิณี สีลกฺขณธวคฺคอฏฺฐกถา (ภาษาบาลี)
ม.มู.อ.	(บาลี) =	มชฺฌิมนิกาย ปปฺพจสุทฺธิ มุลปณฺณาสกอฏฺฐกถา (ภาษาบาลี)
สํ.ส.อ.	(บาลี) =	สํยุตฺตนิกาย สารตฺถปฺปกาสินี สคาถวคฺคอฏฺฐกถา (ภาษาบาลี)
สํ.ข.อ.	(บาลี) =	สํยุตฺตนิกาย สารตฺถปฺปกาสินี ขนธวาวคฺคอฏฺฐกถา (ภาษาบาลี)
สํ.สพ.อ.	(บาลี) =	สํยุตฺตนิกาย สารตฺถปฺปกาสินี สพายตฺนวคฺคอฏฺฐกถา (ภาษาบาลี)
อง.เอกก.อ.	(บาลี) =	องคฺตฺตรนิกาย มโนรธปุรณิ เอกกนิปาตอฏฺฐกถา (ภาษาบาลี)
ขุ.ธ.อ.	(บาลี) =	ขุททกนิกาย ธมฺมปทอฏฺฐกถา (ภาษาบาลี)
ขุ.สุ.อ.	(บาลี) =	ขุททกนิกาย สุตฺตนิปาตอฏฺฐกถา (ภาษาบาลี)
ขุ.ม.อ.	(บาลี) =	ขุททกนิกาย มหานิเทศอฏฺฐกถา (ภาษาบาลี)
ขุ.ปฏฺ.อ.	(บาลี) =	ขุททกนิกาย ปฏิสมภิทามคคอฏฺฐกถา (ภาษาบาลี)

อรรถกถาพระอภิธรรมปิฎก

อภ.สง.อ.	(บาลี) =	อภิธมมปิฎก ธมฺมสงคณี อฏฺฐสาลินีอฏฺฐกถา (ภาษาบาลี)
อภ.วิ.อ.	(บาลี) =	อภิธมมปิฎก วิภังค สมโมหวิโนทนีอฏฺฐกถา (ภาษาบาลี)

อรรถกถาปกรณ์วิเสส

วิสุทธิ. (บาลี) = วิสุทธิมคคปกรณ์ (ภาษาบาลี)

สงคห. (บาลี) = (ภาษาบาลี)

ฎีกาพระสูตรตันตปิฎก

ที.ม.ฎีกา (บาลี) = ทีฆนิกาย นีลตลปภาสินี มหาวคฺคฎีกา (ภาษาบาลี)

ที.ปา.ฎีกา (บาลี) = ทีฆนิกาย นีลตลปภาสินี ปาฎิกวคฺคฎีกา (ภาษาบาลี)

สํ.สพ.ฎีกา (บาลี) = สํยุตฺตนิกาย นีลตลปภาสินี สพายตนวคฺคฎีกา (ภาษาบาลี)

ฎีกาปกรณ์วิเสส

วิสุทธิ.มหาฎีกา (บาลี) = ปรมตมณชฺฐสา วิสุทธิมคคมหาฎีกา (ภาษาบาลี)

วิภาวินี. (บาลี) = อภิธมฺมตถวิภาวินีฎีกา (ภาษาบาลี)

ทีปนีฎีกา. (บาลี) = อภิธมฺมตถสงคหทีปนีฎีกา (ภาษาบาลี)